

Ефективні стратегії та рекомендації, такі як чітке цитування джерел, уникнення перекручування даних та дотримання конфіденційності, допомагають уникнути етичних порушень та забезпечують якість наукових публікацій.

Література:

1. Allaire S., Deschenaux F. Récits de professeurs d'université à mi-carrière. Si c'était à refaire. Presses de l'Université du Québec. 2022. Volume 30. Number 3. Pp. 1-3.

2. Ethical Principles for Medical Research and Practice. URL: <https://sites.jamanetwork.com/research-ethics/index.html>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-431-3-32>

SEMANTIC DERIVATION OF UKRAINIAN RELIGIOUS VOCABULARY IN MODERN MEDIA TEXTS

СЕМАНТИЧНА ДЕРИВАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ РЕЛІГІЙНОЇ ЛЕКСИКИ В СУЧАСНИХ МЕДІАТЕКСТАХ

Tsyperdiuk O. D.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Ukrainian Language
Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Ципердюк О. Д.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Розвиток у слові кількох значень лінгвісти з погляду різних наукових мовознавчих парадигм називають термінами: *багатозначність (полісемія), вторинна номінація, внутрішньослівна деривація, лексико-семантичний спосіб творення, семантична деривація* тощо.

Ми слідом за мовознавицею А. Ковтун, авторкою монографії про полісемію релігійної лексики, використовуємо термін *семантична деривація*, яким позначаємо «спосіб творення одних значень лексеми від інших, без змін її форми, але зі зміною змісту похідного елемента (порівняно з вихідним), із можливістю похідного елемента набути іншого категорійного значення» [1, с. 95]. Цією самою терміносполукою послуговуються й інші дослідники, розглядаючи «на матеріалі різноструктурних мов» (зокрема й української) «низку актуальних

питань теорії семантичної деривації: моделі семантичної деривації, механізми і стратегії семантичних змін, типи вторинної номінації, процеси граматикизації, транспозиції, транстермінологізації» [2, с. 3] та наголошуючи: «Семантична деривація є одним з аспектів, який розкриває динамічну природу мовної одиниці» [2, с. 6].

Мета нашої наукової розвідки – дослідити особливості семантичної деривації релігійних лексем у сучасних медійних текстах на матеріалі українськомовного ютуб-контенту 2022–2024 рр., тобто періоду повномасштабної російсько-української війни.

Простеживши вживання релігійних найменувань у сучасному онлайн-мовленні публіцистичного спрямування, спостерігаємо, що вони зазвичай функціонують у переносному значенні, зазнаючи десакралізації та втрачаючи свою релігійну стильову маркованість. Водночас такі номінації вирізняються експресивністю (про експресивний потенціал релігійних лексем у сучасному інтернет-мовленні див. нашу статтю: [6]), що, власне, і слугує передумовою актуалізації в них ще одного значення.

Семантична деривація релігійних найменувань у текстах різних стилів має свою специфіку. У публіцистичних текстах, зокрема, виявлено метафорний тип семантичної деривації, в основі якого – розвиток у релігійної лексеми нового (нерелігійного) значення для образної емоційно-оцінної номінації предметів, явищ, ознак нерелігійної сфери на основі подібності їхніх внутрішніх чи зовнішніх ознак. В українськомовному ютуб-контенті періоду повномасштабної російської агресії в метафорному значенні вжито релігійні назви різної частин-мовної належності: іменники (напр.: *ангел (янгол), Бог, біс, диявол, гріх, екзорцизм, ікона, мученик, паломництво, пекло, причастя, пришестья, рай, храм, Христос, чистилище, чорт*), прикметники (*животворящий, канонізований, канонічний, намолений, новонавернений, пекельний, пророчий, святий* та ін.), дієслова (*вимолювати, відхреститися, воскресити, воскреснути, молитися* тощо), прислівники (напр.: *безбожно*).

Найуживанішими серед них, як показує матеріал нашого дослідження, є такі лексеми-метафори:

- *Бог* («*Навіть приховувати не буду, що на місці Дмитра Комарова мріяла бути я. Але це не відмінняє той факт, що рідкісне інтерв'ю з моїм особистим **богом** Валерієм Федоровичем Залужним заслуговує на вашу увагу. Звісно, його треба подивитись повністю на каналі Діми “Світ навиворіт”», – радить Маши Єфросиніна (Politeka.net, 22.05.2023); Є дуже багато політиків або навіть великих організацій, які намагаються плювати на наших хлопців, які працюють у протиповітряній обороні, хоча в той же час це надзвичайно круті люди, суперсолдати, **боги** на землі, які борються за нашу державу (Микола Давидюк, 15.01.2023); Потрібні «**Боги** ППО» (5 канал,*

25.02.2023); **Боги** неба: день з ППО на передовій (BINUS Info, 05.06.2023),

- **янгол** (Емоційне відео. **Янгол** у білому халаті. Військовий вдячний медику, яка творить дива (gvlua, 12.03.2023); <...>мій товариш, який воював тоді в «Азові», він сказав, що дуже багато, ну майже все, що важливе, приходило від **янголів**. Він їх так називав. Це типу волонтери, які доставляли щось: то тепловізори, то навіть шапки, форму, термухи і таке інше (Радіо НВ, 18.12.2022),

- **пекло** (Грандіозний котел: 30 тисяч окупантів в **пеклі** – прямо на Донбасі! Кільце замкнулося, ЗСУ вдалося (Корупція.Інфо, 28.12.2022); До сліз! Після пережитого **пекла** ці хвостики шукають людей (Факти ICTV, 12.08.2023) – про тварин із прифронтових регіонів; **Пекло** для росіян у Криму (Sternenko, 14.09.2023); 15 місяців **пекла**. Все про російський полон (ТСН, 12.09.2023); Бюрократичне **пекло** для поранених військових та ветеранів (Радіо НВ, 10.02.2023),

- **чорт** та інші назви злої сили (РПЦ. **Чорти** на службі у **чортів**. Церква сталіна проти України (Історія для дорослих, 04.04.2023); Проросійські **чорти** в раді (Є питання, 01.04.2023); Булгаков – **чорт**. Я думаю, що Булгаков свій вибір зробив сам: **сатана** та імперія, Москва, а не Київ (Історія для дорослих, 06.2022); Готові домовлятися з **дияволом**. НАТО залишило Україну в сфері інтересів РФ (Радіо НВ, 12.07.2023); **Біс** у Кремлі дочекався? Який вибір постав перед Україною. Вони думають, що у 2023 році, не маючи літаків та АТАСМС, ми будемо змушені домовлятися з кремлівським **бісом** (Радіо НВ, 19.08.2023).

Представлені контексти засвідчують, що більшість релігійних лексем (*Бог, янгол, пекло*) не виявляють принципово нових переносних значень (не засвідчених у лексикографічних працях сучасної української мови), але суттєво конкретизують їх на семному рівні.

Іншу ситуацію спостерігаємо щодо семантичної деривації в межах лексико-семантичної структури іменника *чорт* та його синонімів. Тлумачний словник фіксує лексему *чорт* у переносному значенні ‘З. перен., розм. Хто-небудь умилый, жвавий, меткий, хитрий, сміливий і т. ін.’ [4, с. 362], що має позитивне забарвлення. Однак у сучасних медіатекстах, як видно із поданих попередньо прикладів, спостерігаємо метафоричне використання назв злої сили з негативною семантикою. Сучасне публіцистичне мовлення демонструє розширення семантичного обсягу релігійних найменувань, що відповідно необхідно відобразити в тлумачних словниках. До речі, негативні конотації лексеми *чорт* містить також український сленг, пор.: «1. Ненадійна людина. *Не знаю, не покладаюся я на цього чорта...* 2. Незнайомо людина. *Все почнеться знову, обструганий під'їзд, побиті мордяки*

випадкових чортів (А. Дністровий). 3. Міліціонер. *Мотасмо звідси, бо зараз прийдуть чорти»* [3, с. 328].

Подібно в сучасних медіатекстах десакралізують і релігійну лексему *екзорцизм*, уживаючи її в переносному значенні, яке ще не зафіксовано в лексикографічних працях: *Сеанс екзорцизму в Лаврі триває – Віталій Сич, Сергій Фурса* (Радіо НВ, 31.03.2023) – про вигнання УПЦ МП, московських попів із Лаври; *Політичний екзорцизм. Радянський Червоноград стане Шептицьким вже цієї весни?* (Радіо Свобода, 23.03.2024). Більшість сучасних словників подають лише пряме, релігійне, значення цієї номінації: «Екзорцизм, -у, ч., спец. Релігійна практика вигнання злих духів, бісів і т. ін. з одержимої ними людини за допомогою молитви» [5, с. 563].

Отже, в українськомовному ютуб-мовленні публіцистичного спрямування релігійні найменування функціонують зазвичай у переносному, зокрема метафорному, значенні як оцінні номінації-експресеми задля привернення уваги читачів (слухачів), фокусування їхньої уваги на конкретних елементах змісту висловлення, для логічного й емоційного підсилення мовлення та відповідно впливу на реципієнтів. Семантична деривація української релігійної лексики в сучасних медіатекстах виявляється, з одного боку, через актуалізацію відомих переносних значень, а з іншого – через появу в релігійних номінацій нових, ще не засвідчених у словникових статтях, лексико-семантичних варіантів. На наш погляд, українські лексикографи під час опису семантичної структури сакральних лексем мають більшою мірою враховувати динамічні процеси – переносне вживання (десакралізацію) релігійних найменувань у різностильових текстах сучасної української мови, зокрема в мовленні засобів масової комунікації.

Література:

1. Ковтун А. А. Семантична деривація в релігійній лексиці української мови : монографія. Чернівці : Технодрук, 2018. 528 с.
2. Семантична деривація лексики в типологічному висвітленні : монографія / кол. авт. ; голов. ред. О. В. Деменчук, Рівне : РДГУ, 2018. 212 с. (Історія та сьогодення філологічної науки : т. 1).
3. Словник сучасного українського сленгу / упоряд. Т. М. Кондрачук. Харків : Фоліо, 2006. 350 с. URL : <http://surl.li/rttilg> (дата звернення: 20.03.2024).
4. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 11. Х – Ъ / ред. тому С. І. Головащук, 1980. 699 с.
5. Словник української мови: у 20 т. Том 4. Д–Ж / наук. кер. проєкту В. А. Широков. Київ : Наук. думка, 2013. 1010 с. URL:

<https://archive.org/details/4sum20/page/563/mode/1up?view=theater> (дата звернення: 20.03.2024).

6. Ципердюк О. Д. Експресивізація релігійної лексики в сучасному інтернет-мовленні (на матеріалі українськомовного ютуб-контенту). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2023. Вип. 63. С. 86–89.